

Å BY BARNET OPP TIL DANS

Observasjon av tidlig kommunikasjon

Veileder Observasjon av tidlig språklig engasjerbarhet, språklig engasjement og fysisk aktivitetsnivå hos barn – og fremfor alt en invitasjon til refleksjon over hvilken rolle den voksne spiller for barnets interesse for å bruke språk.

kommentarer

INNHOOLD

DEL 1		
1.	<i>Å by barnet opp til dans</i> : Systematisk dokumentasjon av barnehagens innsats over tid	4
2.	Observasjonsskjemaet <i>Å by barnet opp til dans</i> er til å stole på	5
3.	Ting å være oppmerksom på når man har ansvar for barn	5
	Foreldresamtale	6
4.	Forhold vi bør være spesielt oppmerksomme på før vi observerer tidlig språkutvikling	6
5.	Det er minst tre ting vi bør være oppmerksom på når vi bruker observasjonsskjemaet	
	<i>Å by barnet opp til dans</i>	6
6.	Når vi har kartlagt tidlig språkutvikling, bør vi være oppmerksomme på minst tre forhold	7
DEL 2		
7.	<i>Å by barnet opp til dans</i> : Bruk av observasjonsskjemaet	9
7.1	Skjemaet består av tre skalaer	9
7.2	Skjemaet kan brukes på to måter	9
	Språklig engasjerbarhet 1-3 år (Småbarn). Forklaring av utsagn.	9
	Språklig engasjement 3-6 år (Store barn)	10
	Fysisk aktivitetsnivå (1-6 år)	11
8.	Oppfølging av alle barna i barnehagen	11
	Tiltak for språklig engasjerbarhet 1-3 år (småbarn)	12
	Tiltak for språklig engasjement 3-6 år (store barn)	14
	Tiltak for fysisk aktivitetsnivå	15
9.	Lykkes vi ikke med <i>Å by barnet opp til dans</i> i første omgang, tenker vi over hvordan vi kan få det til i neste omgang	17
10.	Helhet og sammenheng	19
11.	Sammenligning av de to delene av skjemaet	19
DEL 3		
12.	Skjemaet kan brukes til å beregne sumskårer	20
	Utregning av sumskåre (tabell)	21
	Vedlegg (tiltak)	23

Språkkartleggingsverktøyet «Å by barnet opp til dans» er svaret på spørsmålet de minste ville stilt om de kunne ... «Å by barnet opp til dans», eller «Danseskjemaet», som barnehagepersonell kaller det, er det vi som jobber med barn har savnet i mange år ... (BARNEHAGE.NO 13.02.2012)

DEL 1

1 *Å by barnet opp til dans*: **SYSTEMATISK DOKUMENTASJON AV BARNEHAGENS INNSATS OVER TID**

Davinas AS og Bredtvet kompetansesenter står bak observasjonsskjemaet *Å by barnet opp til dans*¹. Skjemaet fanger opp *språklig engasjerbarhet* hos barn mellom 1 og 3 år i skjema 1. Det fanger opp barnets *språklige engasjement* når barnet er mellom 3 og 6 år i skjema 2, og det fanger opp barnets *fysiske aktivitetsnivå* for hele perioden fra 1 til 6 år. Observasjonsskjemaet *Å by barnet opp til dans* bidrar til at de voksne rundt et barn blir klar over at de ikke kan observere barnets språk uten samtidig å ta hensyn til sitt eget bidrag som språkbruker. Dermed bidrar observasjonsskjemaet *Å by barnet opp til dans* til at vi blir klar over hvilke enorme muligheter den voksne har til å styrke barnets språk i det daglige. Særlig hvis barnet har vanskeligheter med å danse, må de voksne stille opp og by barnet opp til dans! Skjemaet kan fylles ut av alle som har kjennskap til barnet, og det bør alltid fylles ut av både fagpersonell og assistenter i barnehagen og av foreldrene.

Etter behov bør også personell i den pedagogisk-psykologiske tjenesten, PPT, fylle ut et skjema.

Skjemaene bør følge alle barn fra de begynner i barnehagen og frem til de fyller seks år. Observasjonsskjemaet *Å by barnet opp til dans* vil representere en sammenhengende dokumentasjon av barnehagens observasjoner og intervensjoner når det gjelder barnets språkutvikling. *Skjemaet vil på en enkel måte bidra til en enestående og uvurderlig dokumentasjon av barnehagens innsats for å legge forholdene til rette til barnets beste frem til barnet er seks år. Det representerer en type systematisk dokumentasjon som inntil i dag har vært fraværende.* Skjemaet sørger for at alle barn blir sett.

Observasjonsskjemaet *Å by barnet opp til dans*, eller «Danseskjemaet» som mange foretrekker å kalle det, fylles ut av alle ansatte i barnehagen som har daglig ansvar for barnet. Skjemaet fylles i tillegg gjerne ut av foreldrene. «Danseskjemaet» er en invitasjon til å tenke gjennom hvilken rolle den voksne spiller for barnets interesse for å bruke språk og kommunisere – og hva som umiddelbart kan gjøres for å styrke denne interessen.

¹ «DANSE»-METAFOREN ER BRUKT FORDI Å DANSE SAMMEN KREVER AT MAN FØLGER OG TAR HENSYN TIL HVERANDRES BEVEGELSESTRINN – PÅ SAMME MÅTE SOM DET Å SNAKKE SAMMEN ELLER KOMMUNISERE PÅ ANNEN MÅTE KREVER ET KOMPLISERT SAMSPILL.

2 OBSERVASJONSSKJEMAET *Å by barnet opp til dans* **ER TIL Å STOLE** **PÅ**

Observasjonsskjemaet *Å by barnet opp til dans* er konstruert for å ivareta hensynet til blant annet reliabilitet og validitet.

Det tar bare noen få minutter å fylle ut skjemaet for hvert barn og resultatene er til å stole på: Skalaene er reliable og valide. Dette innebærer at observasjonsskjemaet *Å by barnet opp til dans* gir en meget god oversikt over hvilke barn som er lette å engasjere kommunikativt og hvilke det vil kreve noe mer omtanke og planlegging å få med seg i dansen.

Skjemaet gir en solid oversikt over på hvilke områder barna kan ha utfordringer med å la seg engasjere og hvordan ulike tiltak fungerer for den enkelte.

For utfyllende informasjon om skjemaets reliabilitet og validitet (særlig sammenhengen mellom resultater fra spørreskjemaet og resultater fra mer omfattende undersøkelser av språklige ferdigheter), henvises til artikkelen: MOSSIGE, J. OG OTTEM, E. (2011) *Å BY BARNET OPP TIL DANS. KARTLEGGING AV SPRÅKUTVIKLING, ENGASJERBARHET OG FYSISK AKTIVITET HOS BARN MELLOM 13 OG 46 MÅNEDER. PSYKOLOGI I KOMMUNEN*, NR. 6, 3-14.

3 TING Å VÆRE OPPMERKSOM PÅ **NÅR MAN HAR ANSVAR FOR BARN**

Det er viktig å observere tidlig språkutvikling. Observasjonsskjemaet *Å by barnet opp til dans* er konstruert for å ivareta hensynet til dette.

De voksne retter oppmerksomheten mot sin egen samhandling med barnet – og leter ikke etter utfordringer eller avvik hos barnet.

De voksne blir klar over at de selv kan bidra med enkle metoder for å justere eventuelle uregelmessigheter i sine samhandling med barnet. Det er ikke nødvendig å vente og se – og det er som regel heller ikke nødvendig å vente på "eksperter" før man setter i gang.

Foreldresamtale

Både foreldre og barnehageansatte får et felles fokus når de skal samtale om barnet. Det er fruktbart å kunne dele eventuelle bekymringer uten å føle at man verken bagatelliserer bekymringene eller blåser bekymringene opp ved å antyde at man leter etter en utfordring eller et problem hos barnet. Både foreldrenes og de ansattes oppmerksomhet trekkes bort fra barnet og rettes mot deres egne handlinger. Foreldre og ansatte får et felles språk som gjør det lett å etablere en likeverdig dialog. Det overnevnte gir et godt utgangspunkt for foreldresamtaler. Når foreldrene kommer til samtale, kan de bruke ett minutt på å fylle ut skjemaet, kun på instinkt og magefølelse. Så har man en felles plattform for diskusjon rundt barnet.

Vansker med å engasjere barn i språklige samhandlinger må løses så raskt som mulig, og man bør komme i gang i god tid før barnet er to år. Da er det nødvendig å ha et presist instrument som er lett å administrere – og som ikke fokuserer på utfordringer/vansker, men på samspill.

4 FORHOLD VI BØR VÆRE SPESIELT OPPMERKSOMME PÅ FØR VI OBSERVERER TIDLIG SPRÅKUTVIKLING.

Observasjonsskjemaet *Å by barnet opp til dans* er konstruert for å ivareta hensynet til disse forholdene.

Det er ikke hensiktsmessig å fokusere på eventuelle språkvansker hos barnet ved å dele opp den kontinuerlige strøm av handlinger som barnet utfører under språklige samhandlinger og sammenholde disse elementene med en eller annen norm.

Hvis observasjonene viser at det er vanskelig å engasjere barnet til språklige samhandlinger, er det ikke barnet som skal trenes eller gis opplæring. Det er tvert i mot de voksne som skal ta utfordringen ved å tilnærme seg det aktuelle barnet på en slik måte at barnets interesse for å kommunisere blir vakt og vedlikeholdt.

Barnets interesse vekkes når den voksne lykkes med å skape felles oppmerksomhet, først dem i mellom og dernest om det temaet samtalen dreier seg om.

Den voksne observerer ikke barnet som et objekt, observasjonen er knyttet til egne språklige samhandlinger med barnet. Den voksne som observerer og barnet er begge subjekter.

5 DET ER MINST TRE TING VI BØR VÆRE OPPMERKSOM PÅ NÅR VI BRUKER OBSERVASJONSSKJEMAET *Å by barnet opp til dans*.

Svarene skal reflektere den voksnes "magefølelse" når det gjelder barnas *språklige engasjerbarhet* og aktivitetsnivå – og ikke være basert på systematiske og objektive observasjoner. Hensikten er å fange den voksnes følelse av hvordan barnet danser med dem – og hvordan de danser med barnet.

Flere voksne i barnehagen – og gjerne foreldrene – skal fylle ut hvert sitt *Å by barnet opp til dans* uavhengig av hverandre og på noenlunde samme tid, og så komme sammen og sammenligne det de har registrert. Første registrering skjer gjerne den første høsten etter at barnet har begynt i barnehagen og danner utgangspunkt for eventuelle justeringer av de voksnes interaksjoner med barnet.

Når det er gått en viss tid, ca. seks måneder etter første skjemautfylling, er det på tide at de samme personene fyller ut skjemaet igjen for å følge opp barnets utvikling. Som regel kan det være greit å foreta denne andre registreringen midt i det andre semesteret barnet går i barnehage. Hvis de voksne fremdeles har problemer med å få barnet sosialt engasjert, kan det være på sin plass å diskutere ytterligere justeringer av de voksnes interaksjoner med barnet.

Det kan ikke være slik at en enkelt voksens inntrykk av et barn er avgjørende for hvilke egenskaper man tillegger barnet, slik som skjer hvis kun én voksen har ansvaret for å teste eller observere et barn. Det som skjer mellom barnet og den voksne i en test- eller observasjonssituasjon, kan påvirke den voksnes bedømming av barnets sterke og svake sider. Hvis kun én voksen skal foreta bedømmningen av et barns språkferdigheter, er faren alltid til stede for at den voksnes bedømmelser blir de eneste gyldige og dermed får et objektivt preg. Derfor må det være *minimum* to voksne som vurderer barnet – og disse må snakke sammen etter at de opprinnelige vurderingene er foretatt!

6 NÅR VI HAR KARTLAGT TIDLIG SPRÅKUTVIKLING, BØR VI VÆRE OPPMERKSOMME PÅ MINST TRE FORHOLD

Observasjonsskjemaet *Å by barnet opp til dans* er konstruert for å ivareta hensynet til disse tre forholdene.

1. Hvis det viser seg at barnet er fysisk passivt i en eller flere rutinesituasjoner i barnehagen, bør man straks gå i gang med å oppmuntre barnet til å være mer aktivt både i disse situasjonene og ellers. Det er lett å overse de passive barna og tro at de har det greit nok, men det stemmer vanligvis ikke. At voksne oppmuntrer barn til å delta i de fleste aktiviteter, oppfattes av barnet som interesse, velvilje og at den voksne "ser" meg.

kommentarer

2. Bruk registreringene på kartleggingskjemaet til å skaffe deg et nøkternt inntrykk av barnet. Barnet varierer som regel handlingsmønstre etter situasjoner. Barn er sjeldent kun passive eller aktive, interesserte eller uinteresserte. Aktivitet og interesse varierer etter situasjoner og over tid. Registreringene skal hele tiden minne den voksne om alle mulighetene som hele tiden foreligger til *Å by barnet opp til dans*.

3. Foreta nye registreringer etter et halvt år av samtlige barn og sammenlign nye og tidligere registreringer. Hvordan har forandringene vært? Viser de siste registreringene at vi må foreta oss noe annet i forhold til barnet i tiden fremover? Har noen registreringer forandret seg i negativ retning?

DEL 2

7 Å by barnet opp til dans: BRUK AV OBSERVASJONSSKJEMAET

7.1 Skjemaet består av tre skalaer

1. *Språklig engasjerbarhet, 1–3 år (småbarn)*
2. *Språklig engasjement, 3–6 år (store barn)*
3. *Fysisk aktivitetsnivå, 1–6 år (små og store barn)*

Svarene skal reflektere den enkelte barnehageansattes inntrykk eller «magefølelse» av hvor barnet befinner seg i forhold til jevnaldrende. Svarene skal *ikke* være basert på systematiske observasjoner.

7.2. Skjemaet kan brukes på to måter

Skjemaet kan brukes klinisk ved å fokusere direkte på de enkelte utsagnene i skalaene.

Hvis det viser seg at det for eksempel er vanskelig å engasjere barnet til å synge små sanger som «Bæ-bæ lille lam», kan man ta utgangspunkt i dette og legge forholdene til rette for at barnet får lyst til å synge. Det er viktig å fastholde at det ikke er barnet som har ansvaret for å imitere sangene. Det er snarere den voksne som har ansvaret for å sørge for å opprette en så god kontakt med barnet at det lar seg engasjere til å synge.

For skalaene som indikerer *fysisk aktivitetsnivå*, vil skårer på 1 (svært aktiv) og 5 (svært passiv) indikere at det bør settes i verk tiltak for å påvirke barnets aktivitetsnivå i riktig retning. Skårer på 2, 3 og 4 indikerer at de som observerer mener at barnets *fysiske aktivitetsnivå* er innenfor normalområdet.

Skjemaet kan også brukes til å beregne sumskårer, se del 3.

Språklig engasjerbarhet 1-3 år (Småbarn)

1. Imitere handlinger i samspill

Imitere enkle sanger/regler/bevegelser som er en del av barnets hverdag

2. Imitere enkle ytringer

”Tullesnakking”, eller herme etter voksnes utsagn

3. Imitere enkle sanger

Imitere eller ”herme” etter sanger hørt i hverdagen til barnet, for eksempel ”bæ bæ lille lam” eller ”Mikkel Rev”

4. Se på noe sammen med de voksne

Ha felles fokus med barnet, for eksempel bøker, bilder eller gjenstander.

5. Peke på noe og samspille med de voksne om det barnet peker på

Lede barnets interesse mot noe det kan samspille med de voksne om. Barnet viser interesse og får den voksne interessert, for eksempel bøker, bilder eller handlinger.

6. Gi noe til de voksne

Gi fra seg noe, og få tilbake.

7. Ta noe å vise frem til de voksne

Ønske om å dele en hendelse, vise frem noe det har funnet eller lignende.

8. Gjøre noe enkelt sammen med de voksne

Lete etter noe, slå ting av/på, rydde opp leker, dekke bord eller lignende.

9. Delta i enkel lek sammen med andre barn

Gi og ta leker eller gjenstander, parallelllek, delta i samspill med andre barn

10. Delta i enkel lek sammen med de voksne

Gi og ta leker eller gjenstander, parallelllek, delta i samspill med voksne

11. Kle seg ut

Ta på seg utkleddingstøy (sjal, hatt, skjørt eller lignende.) For de minste: ta på seg andres tøfler, lue eller lignende. Ønske om å bli tatt for en annen.

12. Leke borte-titt-tei

Gjemme seg eller ansiktet, for så å komme "frem" og skape kontakt med en annen.

Språklig engasjement 3-6 år (Store barn)

1. Er språklig nysgjerrig (spør om hvorfor, hvordan, årsaker og sammenhenger)
2. Spør om å få vite mer hva ord betyr
3. Viser glede og engasjement i forbindelse med språklige aktiviteter (fortelle, lytte til fortelling)
4. Det er lett å styre barnets oppmerksomhet når noe skal forklares eller diskuteres
5. Barnet tar selv initiativ til å fortelle om hendelser og opplevelser
6. Viser vedvarende og fokusert oppmerksomhet i språklige sammenhenger (samlingsstund, felles aktiviteter)
7. Bidrar aktivt med spørsmål og kommentarer til diskusjoner og stoff som gjennomgås
8. Barnets kommentarer, fortellinger og språklige initiativ passer godt inn i sammenhengen
9. Holder seg til temaet i en samtale
10. Kan gjenopprette, reparere en samtale som har brutt sammen

Fysisk aktivitetsnivå (1-6 år)

1. Hente-/bringesituasjon

Når barnet blir levert om morgenen og hentet om ettermiddagen

2. Samlingsstund

Når hele eller deler av barnegruppen er samlet for å ha felles aktiviteter

3. Mat

Lunsj og mellommåltider. Både i og utenfor barnehagen.

4. Aktivitetsskifter

Overgangssituasjoner. Fra en aktivitet til en annen, for eksempel lek – rydding, lunsj – påkledning osv.

5. Av-/påkledning

Av- og påkledning både ved hente og bringesituasjon og underveis i barnehagehverdagen

6. Utelek

Lek på barnehagens uteområde eller på tur og lignende.

7. Frilek

Lek som ikke er styrt av voksne. Lek som barna organiserer selv.

8. Voksenstyrt lek

Lek og aktiviteter satt i gang og gjennomført av og med voksne.

8 OPPFØLGNING AV ALLE BARN I BARNEHAGEN

Siden språklig engasjement og nysgjerrighet er utgangspunktet for sunne og bærekraftige relasjoner mellom barnet og andre, bør alle barna i barnehagen følges opp ved hjelp av «danseskjemaet» av minst tre grunner:

1. For å fange opp barn det opprinnelig ikke er vanskelig å engasjere språklig, men som «stopper opp» eller blir vanskeligere å engasjere i løpet av perioden mellom ett og tre år.
2. For å fange opp barn som ikke er vanskelig å engasjere språklig når de er små, men som viser lite *språklig engasjement* og interesse etter at de er fylt tre år.

3. For å fange opp barn som de voksne ikke makter å engasjere språklig, til tross for at ulike tilnæringsmåter anvendes daglig. Når disse barna fanges opp, bør de henvises til andre, for eksempel den pedagogisk-psykologiske tjenesten, PPT, for råd og veiledning. Utprøving av tiltak i barnehagen må imidlertid pågå for fullt mens man venter på ekstern hjelp.

TILTAK

Tiltak for språklig engasjerbarhet 1-3 år (småbarn)

Husk humor! Ha det gøy med barna for å oppnå kontakt. Bruk forskjellige anledninger gjennom dagen til å stimulere til samhandling. Mye kroppsspråk og mimikk er viktig. Holde kontakt med barna på deres nivå. Sitt på gulvet, eller vær på deres høyde. Viktig med trygghet og nærhet til voksne.

1. Imitere handlinger i samspill

- Gi barna en "invitasjon" til å bli med på en felles aktivitet
- Oppmuntre det til å gjenta bevegelser i kjente rim/regler eller sanger
- Velge ut to eller tre rim eller regler som den voksne selv liker å jobbe med. Smitteeffekt på barnet
- Ha det gøy!

2. Imitere enkle ytringer

- Oppmuntre barnet til å herme, eller lage lignende ord/lyder
- Lag rim eller "tøyseord" for å oppmuntre barnet til å bli med
- Lek med ord og uttrykk
- Ha det gøy!

3. Imitere enkle sanger

- Bruke tid på å synge med og rundt barnet
- Synge de sangene du vet barnet liker og inviter det til å synge med
- Oppmuntre til å synge gjennom hverdagen
- Velge to eller tre sanger som den voksne liker å synge. Smitteeffekt
- Ha det gøy!

4. Se på noe sammen med de voksne

- Holde felles fokus
- Finne barnets interesse, og jobbe ut fra det
- Vise engasjement og undring sammen med barnet
- Hjelpe til å holde fokus ved å peke samtidig som man snakker om bildet/gjenstanden
- Fortelle om konkreten/bildet istedenfor å stille spørsmål
- Sette ord på handlingen. "Hva ser vi her" fremfor "hva er det?"

5. Peke på noe og samspille med de voksne om det barnet peker på

- Være mottakelig for barnets innspill
- Vise glede og engasjement når barnet søker oppmerksomhet rundt egne handlinger
- Gå foran som gode eksempler, og engasjer barnet i samspill om noe den voksne peker på
- Vise måten å få kontakt på, gleden over å snakke sammen om konkrete, for eksempel bilder, bøker eller konkrete

6. Gi noe til de voksne

- Få barnet til å gi noe fra seg
- Vise at det gleder den som mottar, takker og gi tilbake
- De voksne setter ord på det de får: "det var en stor ku" eller "så myk bamse"
- Oppmuntre til å gi og vise glede over å få. Kroppsspråk og mimikk er viktig

7. Ta noe å vise frem til de voksne

- Bruke lek til å oppmuntre barna til å finne og vise frem gjenstander
- De voksne må finne frem noe å vise til barna. Umiddelbar respons
- Kroppsspråk og mimikk
- Vise glede

8. Gjøre noe enkelt sammen med de voksne

- For eksempel trille ball sammen på gulvet
- Rydde sammen, syngte ryddesang eller lignende
- Felles fokus
- Glede i samspillet, kroppsspråk og mimikk

9. Delta i enkel lek sammen med andre barn

- De minste leker i nærheten av hverandre
- Parallelllek, for eksempel gi og ta leker eller gjenstander

10. Delta i enkel lek sammen med de voksne

- De voksne må være på gulvet sammen med barna
- Samspill på barnets nivå
- Gi og ta gjenstander, for eksempel bygge med klosser, kle på en dukke, gå tur med dukkevogn

11. Kle seg ut

- De voksne må sette barna i gang med utkledding. Det kan være så enkelt som et forkle, en hatt eller en veske. Ta på seg andres tøfler, lue eller lignende. Ønske om å gå inn i en rolle.
- De voksne må ta del i utfordringen. Fortelle hva man er, og hva man tar på seg for å bli en annen

12. Leke borte-titt-tei

- Variere innfallsvinkel, for eksempel gjemme seg bak briller, sofaen eller en pute

Tiltak for språklig engasjement 3-6 år (store barn)

De voksne må ha et godt forhold til barnet for å få utbytte av det de arbeider med.

Hva er språklig engasjement? Barnas interesse for og bruk av språk. Vi skal støtte barnet i dets språklige utvikling og oppmuntre det til å utforske språkets magi. Språksterke barn har lettere for å utvikle sosial kompetanse, noe som gir dem fordeler gjennom oppveksten. Det er gunstig at barnet fremstår som språklig engasjert både overfor jevnaldrende og voksne. Det språklige engasjementet bidrar til at barnet fremstår som en attraktiv samtalepartner i andres øyne og derigjennom til at barnet styrker sin språklige nysgjerrighet. Barn med språklig engasjement vil ha lett for å gå inn i langvarige og bærekraftige relasjoner med andre, både voksne og jevnaldrende. Gjennom å observere barns språklige engasjement blir de voksne klar over betydningen av sitt eget språklige engasjement! Dette er viktig for alle barn og ikke minst viktig for de barna som har utfordringer: Kanskje er det de voksne som strever?

1. Er språklig nysgjerrig

- Den voksne må lage et spennende opplegg. Bilder, konkrete og tekst til samtale.
- Viktig å utnytte alle anledninger til å bruke et rikt og beskrivende språk
- Viktig med kontakt med barnet når man kommuniserer. Gå ned på barnas nivå. Sikre seg at barna får tid til å oppfatte beskjed. Lytte til barnas respons
- Jobbe i mindre grupper for å gi barnet tid til å få med seg sammenhenger og tid til å respondere
- De voksne må ha en bevissthet om hvorfor de setter i gang de tiltakene de gjør

2. Spør om å få vite mer om hva ord betyr

- Metode: Ordmestring: 30 ordlisten (se vedlegg)
- Viktig med høytlesning. Plukke ut en liste av ord fra høytlesningsbok og fokusere på betydning av ordene. Ordene som er diskutert vil "vekke" barna og lede dem tilbake til handlingen i boken
- Bruke et rikt språk gjennom hverdagen uten å forenkle ord i samtale med barna

3. Viser glede og engasjement i forbindelse med språklige aktiviteter

- Den voksne må se på sin måte å gjennomføre aktivitet sammen med barna. Er det engasjement? Er det riktig bok til gruppen eller barnet?
- Den voksne må bruke kroppsspråk og mimikk for å fange barnets interesse. Lyttende til barna
- Bruke deres innspill og avbrytelser som videre jobbing med aktiviteten
- Flexibilitet når det gjelder opplegg
- Små grupper med mye tid er avgjørende for å få med de barna som har størst utfordring

4. Det er lett å styre barnets oppmerksomhet når noe skal forklares eller diskuteres.

- Emne/tema må være av interesse for barnet. Det må brukes tid og ro for å forklare innhold
- Husk øyenkontakt. Sitt eller vær på sammen nivå som barnet. Gjerne på gulvet eller ved siden av
- Bruk små grupper for å gi opplevelse av trygghet og selvtillit for å bruke kunnskap i større grupper, for eksempel i samlingsstund

5. Barnet tar selv initiativ til å fortelle om hendelser og opplevelser

- Tid er avgjørende for at barnet skal ha glede av å fortelle. Den voksne må gi respons og være oppriktig engasjert i det som blir fortalt
- Aktiv lytting. Det voksne må være tilgjengelige for barna, så det ikke krever stor innsats å fortelle noe

6. Viser vedvarende og fokusert oppmerksomhet i språklige sammenhenger

- Den voksne må bruke "lokkende" materialer og vise engasjement
- Tidsaspekt. Er samlingsstundene for lange? For store grupper? Ta inn innspill fra barnet for å komme videre i samlingsstunden
- La barnet hjelpe til! Det kan holde en gjenstand eller hente materialer. De er en "viktig" del av gruppen/aktiviteten

7. Bidrar aktivt med spørsmål og kommentarer til diskusjoner og stoff som gjennomgås

- Jobbe i små grupper for å heve kompetanse/ selvtillit. Overføre kunnskap til større sammenheng
- Bruke tid til å lytte og gi mulighet for innspill og utsagn
- Gjennomgå tema før samling med alle for å være litt i forkant og ikke bli "satt ut" av nytt stoff

8. Barnets kommentarer, fortellinger og språklige initiativ passer godt inn i sammenhengen

- Rolig og lydhøre voksne, som hjelper barnet med å se sammenhengene
- Tilgjengelighet gjennom dagen for å gi barnet trening og trygghet
- Gi uoppfordret oppmerksomhet

9. Holder seg til tema i en samtale

- Minne barnet på hva som blir snakket om
- Holde fokus/ "rød tråd"
- Anerkjenn innspill, men fokusere tilbake på tema

10. Kan gjenopprette, reparere en samtale som har brutt sammen

- Minne barna på hva som ble snakket om
- Holde engasjement og fokus

Tiltak for fysisk aktivitetsnivå

Struktur, rutine og forutsigbarhet gir barna trygghet. De voksne må følge samme rutiner. Fellesskap i regler. Mange positive tilbakemeldinger underveis.

1. Hente-/bringesituasjon

- Garderoben bør være ryddig for å gjøre det oversiktlig for foreldre og barn. God start på dagen
- Bruke miljøet til å få alle til å føle seg velkommen
- Samarbeid med foreldrene. Alle vet hva som skjer når barnet er ferdig i garderoben. Stort sett er det foreldrenes ansvar å håndtere garderobesituasjonen
- Barna kan få oppgaver for å konsentrere oppmerksomheten og stabilisere energinivået
- Selvstendighet og hjelp til selvhjelp
- Personalet må ha en plan for "neste skritt" for å hjelpe foreldrene

2. Samlingsstund

- Passe på lengden av samlingsstunden. Avslutte tidligere hvis nødvendig
- Plan for samlingsstund, men med mulighet for redigering underveis
- Åpen for innspill, og bruk forstyrrelser til noe positivt. Det skal være gøy!
- Mye mimikk, kroppsspråk og bevegelse
- Gi barna oppgaver underveis, for eksempel gi barnet noe å holde på med

- Det skal være forutsigbarhet og en ramme rundt stunden, for eksempel sitte i ring, begynne og avslutte med fast sang eller lignende
- Spenningselementer for å holde fokus, for eksempel eske med lokk, eventuelt boks med lyd eller lignende

3. Mat

- Viktig med struktur og rutiner
- Ro rundt måltidet. Harmoni og hygge mens barna spiser
- De voksne bør sitte ned sammen med barna for å vise gode situasjoner
- Hvis "nesten alltid passiv": Gjøre maten delikat, mindre porsjoner og enkel å spise

4. Aktivitetsskifter

- Forberedelse til neste aktivitet
- Gi beskjed om at det snart er skifte. (5 minutter igjen) Tell ned tiden jevnt sammen med barna
- Fortell hva vi forventer av dem
- Forbered dem på hva som kommer
- Viktig med påminnelser underveis!

5. Av-/påkledning

- Rutiner og struktur i garderoben
- Alle de voksne har samme holdning
- Ikke for mange barn av gangen
- Rolig sted for påkledning, med tydelig voksenoppfølging
- Klare forventninger
- Positive tilbakemeldinger underveis og tilslutt. Sett ord på det de har fått til

6. Utelek

- Tilstedeværelse av voksne for å støtte barna i relasjoner til andre
- De voksne bør inspirere og bidra til positiv lek

7. Frilek

- Bør lære seg å gå inn i roller
- De voksne må forstå betydningen av lek
- Barna har frihet under ansvar og tilrettelegging
- Tilstedeværelse av voksne, som bidrar til ro
- Jobbe i mindre grupper for å hindre for mange impulser
- Mindre aktive barn trenger hjelp til å bygge opp selvtillit, mindre grupper (maksimalt fire barn) for å skape relasjoner som kan tas ut i større gruppe
- De voksne kan sette i gang lek og være med til å begynne med, for så å trekke seg ut når det er klart for det. Samtidig må barna holdes øye med, og få uventet positiv tilbakemelding underveis

8. Voksenstyrt lek

- De voksne har et mål. Leken er rettet mot for eksempel språkutvikling, sosial kompetanse eller lignende
- De voksne er med under hele leken
- Bruke kreativitet for å inspirere barna til å være med
- Inspirere til å gi leken mening, dirigere i en spennende retning

Hva gjør vi når tiltakene virker?

Vi må spørre oss hva vi har gjort, hvorfor vi gjorde det og hvordan vi gjorde det. Vi fortsetter å gi barna den oppmerksomheten de har hatt utbytte av under tiltaksperioden. Det er viktig at de bevarer gode opplevelser og at vi hjelper dem til å holde gode relasjoner, og god språkutvikling. Intensiteten reduseres, men glemmes ikke! Barna må vite at de er sett hver dag. Kontaktperson, eller annen voksen med god kontakt, følger opp gjennom dagen og sørger for at barnet opplever samtale. Den voksne bruker tilfeldige situasjoner gjennom dagen til å øve på bruk av språket.

9 LYKKES VI IKKE MED å by barnet opp til dans I FØRSTE OMGANG, TENKER VI OVER HVORDAN VI KAN FÅ DET TIL I NESTE OMGANG

Observasjonsundersøkelsen *Å by barnet opp til dans* er konstruert med sikte på dette.

Hvis tiltakene for å bedre barnets *språklige engasjerbarhet* ikke fører frem, bør dette bidra til stimulerende diskusjoner om språk og samspill og nye muligheter – ikke til en følelse av at «dette nytter ikke».

Det kan også være lurt å foreta en gjennomgang av de ytre faktorene som kan hindre fremgang. Da tenker vi for eksempel egne og medarbeideres holdninger, utfordringer med barnehagen som organisasjon og andre faktorer som kan bidra til at det er vanskelig å engasjere barnet.

Det vil alltid være en fordel å lage en oversikt over tiltak som virker bra og hvor lenge de bør vare før man merker fremgang. Det vil også være en klar fordel at språk og kommunikasjon står sentralt når barnehagen skal lage interne fagplaner og når det gjelder kompetanseutviklingen generelt. Det er utfordringene som er interessante!

Uansett hvor store utfordringene er, er det nesten alltid slik at det bare er de ansatte i barnehagen som har muligheter og kompetanse til å møte disse utfordringene på en god og kreativ måte. Selv når faginstanser utenfra hentes inn i barnehagen, er det de ansattes kompetanse og engasjement som (i samar-

beid med foreldrene, som tross alt kjenner sitt barn best) vil være avgjørende for at tiltakene vil ha en god effekt.

Etter å ha jobbet konsekvent med barnet i ca. tre måneder uten fremgang, bør man be om ekstern hjelp.

Hvis de som fyller ut skjemaet stort sett er enige om at barnets *språklige engasjerbarhet/språklige engasjement* er upåfallende, er saken klar: Det er ingen grunn til å bekymre seg om barnets språklige utvikling. I tillegg har barnehagen og foreldrene bekreftet overfor hverandre at de alle «ser» barnet og at begge parter er på riktig vei når det gjelder å skape *språklig engasjement*.

Hvis de som fyller ut «Danseskjemaet» fremdeles er enige, men denne gangen om at det er vanskelig eller utfordrende å *by barnet*

opp til dans, er det bare å begynne å være kreative og sette i gang med å utveksle erfaringer og ideer om hva som *bør* gjøres i barnehagen og hjemme. Det er ingen grunn til å «vente og se», det er bare å sette i gang med vissheten om at det ikke er barnet, men de voksne, som har ansvaret for å håndtere utfordringene.

Hvis det viser seg at det er uenighet blant dem som har fylt ut «Danseskjemaet», for eksempel ved at noen mener at barnet er lett å by opp til dans, mens andre mener dette slett ikke er lett, innebærer dette at en diskusjon om hva språkutvikling er og om de ulike måtene forskjellige voksne nærmer seg barnet på, er nødvendig. En slik uenighet bør ikke være problematisk, men snarere en spore til å foreta nye vurderinger omkring det aktuelle barnet og dets situasjon for så å finne ut av hva som skal gjøres – og hvem som skal gjøre hva.

I enkelte tilfeller er det naturlig at også andre som kjenner barnet, bruker «Danseskjemaet». For eksempel kan fagpersoner fra den pedagogisk-psykologiske tjenesten, PPT, fylle ut et skjema og sammenholde dette med skjemaer som er fylt ut av foreldre og barnehageansatte, samt sammen-

holde disse registreringene med egne tester og undersøkelser. I slike tilfeller kan fremdeles skjemaet brukes «klinisk», men PPT vil nok også ha utbytte av å regne ut «sumskårer» (se vedlegg).

«Danseskjemaet» leder de voksne direkte inn i viktige refleksjoner over språk og språkutvikling som fører til at voksne og barn både blir mer språklig engasjerbare og språklig engasjerte. Dette er bra for barna, for dem som arbeider i barnehagen, for foreldrene – og ikke minst for samarbeidet disse i mellom! Med «Danseskjemaet» blir hverdagen i barnehagen artigere og mer engasjerende – for alle.

10 HELHET OG SAMMENHENG

Det må være helhet og sammenheng i registreringen av barns språklige utvikling – fra ett-årsalderen og langt inn i skolealder.

Tidlig språkutvikling henger sammen med språkutviklingen senere – ikke minst med utviklingen av barnets muligheter til å beherske skriftspråket i skolealder. Tidlig språkutvikling har dessuten sammenheng med hvordan barnet senere klarer å mestre livet. Derfor er det en forutsetning at barnehage, skole og foreldre samarbeider for å styrke barnets *språklige engasjerbarhet*, *språklige engasjement* og interesse for språk for derigjennom å forebygge at barnet utsettes for unødige utfordringer.

11 SAMMENLIGNING AV DE TO DELENE AV SKJEMAET

Det kan være viktig å sammenholde observasjonene fra den delen av «Danseskjemaet» som angir *språklig engasjerbarhet* (skjema 1, 1 til 3 år), med observasjonene fra den delen av «danseskjemaet» som angir *språklig engasjement* (skjema 2, 3 til 6 år), for å få kunnskap om blant annet:

- At barnet går fra å markere seg som selvstendig og uavhengig av den voksne til å oppsøke den voksne for å få kunnskap om verden
- At barnet blir mer oppmerksom på ord og ordmeninger enn tidligere
- At barnet blir en tydeligere dialogpartner enn før og fremstår som mer «lærenem»

Observasjonsskjemaet *Å by barnet opp til dans* er konstruert for å ivareta hensynet til dette. For oppfølging i skolealder kan kartleggingskjemaet "20 spørsmål" brukes.

DEL 3

12 SKJEMAET KAN BRUKES TIL Å BEREGNE SUMSKÅRER

Hvis man tar for seg skårene for hvert av utsagnene på skalaene for *språklig engasjerbarhet*, vil en skåre på 4 eller 5 være en «problemskåre». Hvis det viser seg at det er flere slike høye skårer på skjemaet, vil den sammenlagte skåren på skjemaet, (sumskåren), være høy og indikere at det bør utprøves tiltak for å styrke barnets *språklige engasjerbarhet*.

Beregning av sumskårer:

Skalaen for *språklig engasjerbarhet* for aldersgruppen 12–36 måneder består av 12 utsagn som skal vurderes på en skala fra 1 (veldig enkelt å engasjere barnet til å kommunisere) til 5 (veldig vanskelig å engasjere barnet til å kommunisere). Maksimal sammenlagt skåre (sumskåre) på denne skalaen er dermed $12 \times 5 = 60$. Dette indikerer at det er svært vanskelig for den som fyller ut skjemaet å engasjere barnet til å kommunisere i en rekke sammenhenger.

Minimum sumskåre vil være $12 \times 1 = 12$. Dette indikerer at den som fyller ut skjemaet synes det er svært lett å engasjere barnet til å kommunisere i de fleste sammenhenger.

Skalaen for *språklig engasjement* for aldersgruppen 3–6 år består av 10 utsagn som skal vurderes på en skala fra 1 til 5. Maksimum sumskåre vil derfor være $10 \times 5 = 50$, og minimum sumskåre vil være $10 \times 1 = 10$.

I forhold til de to skalaene for *språklig engasjerbarhet* og engasjement som er omtalt ovenfor, vil skalaene for *fysisk aktivitetsnivå* være noe forskjellig. På disse skalaene vil verdien 3 vise til normalt *fysisk aktivitetsnivå*, mens verdiene 1 og 5 viser til henholdsvis svært høyt og svært lavt aktivitetsnivå. Siden disse skalaene hver består av 8 utsagn, vil laveste sumskåre være $8 \times 1 = 8$ og indikere at den voksne som fyller ut skjemaet vurderer barnet som alt for aktivt/impulsstyrt i så godt som alle sammenhenger. Høyeste sumskåre vil være $8 \times 5 = 40$ og indikere at den som fyller ut skjemaet mener at barnet er for passivt og tilbaketrukket i de aller fleste situasjoner. Sumskårer som ligger mellom disse ytterpunktene vil indikere at det *fysiske aktivitetsnivået* til det barnet som blir vurdert er normalt eller ganske normalt, i de fleste sammenhenger.

Nyttig med flere observatører

Siden barn ofte forholder seg på forskjellige måter til forskjellige voksne, og forskjellige voksne kan oppfatte ett og samme barn ulikt, er det nyttig at minst to observatører fyller ut hvert sitt «danceskjema». Dette kan bidra til å skape viktig oppmerksomhet om språk og kommunikasjon i barnehagen og bidra til at de voksne blir mer oppmerksomme på sin rolle som språklige «dansepartnere» for barna. I de tilfellene der de voksne vurderer samme barn ulikt, bør dette føre til viktige diskusjoner og planlegging av eventuelle nye måter å nærme seg barnet på for minst den ene av de voksne. Ikke minst gjelder dette når observasjonsskjemaet brukes klinisk (se del 2).

Når man ønsker å beregne sumskårer, bør sumskåren for hver av skalaene *språklig engasjerbarhet*, *språklig engasjement* og *fysisk aktivitetsnivå* være basert på et gjennomsnitt fra to bedømmere eller observatører. Hvis antallet observatører øker, vil gjennomsnittet fremdeles være summen av skårene dividert på antall observatører.

SUM SKÅRE	Språklig engasjerbarhet		Språklig engasjement		Fysisk aktivitetsnivå			
	1-2 ÅR	2-3 ÅR	3-4 ÅR	4-5 ÅR	1-2 ÅR	2-3 ÅR	3-4 ÅR	4-5 ÅR
>=40								
39								
38	90							
37								
36								
35	80							
34								
33								
32								
31	70							
30		90						
29			90		+1,5			
28	60							
27						+1,5		
26		80	80	90			+1,5	
25	50							+1,5
24			70		0			
23				80		0	0	0
22		70						
21	40		60					
20					-1,5			
19				70				
18	30		50			-1,5		
17		60					-1,5	-1,5
16				60				
15	20		40					
14		50	30	50				
13		30-40		30-40				
<=12	10	10-20	10-20	10-20				

Språklig
passiv

Språklig
passiv

Språklig
aktiv

Språklig
aktiv

Normforslag: Skjemaet viser sammenhengen mellom sumskårer for det enkelte alderstrinn og grensen for 90. prosentil for de to delskalaene Språklig engasjerbarhet og Språklig engasjement. Dersom barnet har en sumskåre som ligger utenfor det grønne området, tilsvarer dette et resultat som gjelder kun ca. 10 prosent av alle barn.

Sammenhengen mellom sumskårer og grensen for bekymring for delskalaen Fysisk aktivitet er beregnet ut i fra normalfordelingskurven. Dersom barnet har en skåre som ligger utenfor det grønne området, tilsvarer dette grensen for ± 1.5 standardavvik. Det vil si at det bare er ca. 5 til 10 prosent som er enten svært fysisk passiv ($+ 1.5$ SD) eller svært fysisk aktiv (-1.5 SD). De markerte områdene (o) for delskalaen Fysisk aktivitet representerer gjennomsnittsverdiene i fordelingen.

Sumskårene for hver av de tre skalaene representerer det vi kan omtale som «problemskårer.» Problemskårer indikerer at den voksne opplever at det er problematisk å by barnet opp til dans. Spørsmålet er hvor høy må skårene være for at en skal si at vi har å gjøre med en «problemskåre».

TILTAK SOM VIRKER FOR DE FLESTE BARN OVER CA. 3 1/2 ÅR

”Å by barnet opp til dans” er ikke et bokholderi over antall ord og setninger barnet har tilegnet seg på ulike trinn i utviklingen. Vi fokuserer heller den bakenforliggende drivkraften, dvs. barns språklige nysgjerrighet og engasjement. Uten denne drivkraften vil ikke barn danne hypoteser om ordmeninger.

De fleste barn har denne drivkraften. De engasjerer seg i verden på en entusiastisk måte gjennom utforskning og lek, samtidig som de jakter på ressurser for å forstå mer av den verden som omgir dem. Følelser og emosjoner, er et viktig element i denne drivkraften – og følelsene er samtidig den viktigste drivkraften bak tilegnelse av språk.

En forutsetning for at barnets naturlige entusiasme skal omsettes i språk, er at de har tilgang på voksne som kan stimulere deres nysgjerrighet og engasjement og gi dem anledning til å være likeverdige partnere i den formen for kommunikasjon vi omtaler som dialog.

Som vi har sett tidligere, er det viktig at vi voksne respekterer barnet som et genuint og enestående individ og ikke ser på barnet som en del av en masse. Dette gjelder ikke minst barn som har problemer med å bli engasjert i språklige samhandlinger. Tilnærminger for å skape engasjement, må være fleksible og tilpasset barnet og situasjonen.

Det viser seg imidlertid at det finnes en type tiltak som skaper engasjement hos nesten alle barn som er over cirka 3,5 år gamle. Tiltaket, som gjerne omtales som «Ordmestring», viser seg å ha en forbausende god effekt for *språklig engasjerbarhet* for de barna som opprinnelig ikke var særlig språklig engasjerte.

«Ordmestring» er et tiltak som engasjerer både voksne og barn og som ofte har forbløffende god effekt, ikke bare i forhold til *språklig engasjement*, men også for barnets sosiale liv på kort og lang sikt. Derfor bør alle barn som sliter med språklig engasjement og engasjerbarhet, delta i tiltaket «Ordmestring». Tiltaket kan utformes på ulike måter, men nedenfor nøyer vi oss med å beskrive hvordan «Ordmestring – 30 ord-listen» kan settes ut i livet.

Ved hjelp av «Danseskjemaet» identifiserer barnehagen noen barn som strever med språklig engasjement.

En voksen på avdelingen tar ansvar for å lage en liste med 30 ord som man mener at disse barna bør kunne vite betydningen av. Listen bør inneholde noen ord som man antar barnet synes er lette å forstå og ord som man antar at barnet ikke kan. Ellers er det ingen føringer for hvilke ord som skal være med i «30-ordlisten»! Det er nemlig ikke slik at noen ordklasser er viktigere enn andre; nå er det bare å bruke mavefølelsen. Verb, substantiv, preposisjoner, adverb... alle ord er brukbare.

Etter at ordlisten er ferdig, testes hvert barn individuelt på samtlige ord. Hvis et ord i listen er «speilegg», så skal barnet bli bedt om å si hva ordet betyr. Barnets svar skrives ned og riktig svar, dvs. at barnet angir et synonym, en bruksmåte, en klassifikasjon eller et hovedtrekk ved betydningen av ordet), gir ett poeng. Hvis svaret er «et egg som speiler seg», eller tilsvarende, gis svaret 0 poeng.

Når hele listen er gjennomgått og alle svar er notert, deles listen i to. Dette skjer ved at man plukker ut halvparten av de ordene barna kunne og lar disse inngå i en «øvingsordliste». Den andre halvparten av ordene som barna kunne, inngår i en annen ordliste som kalles «kontrollordliste». På samme måte fordeles man de ordene som barna ikke kunne på de to ordlistene. Dermed har man to ordlister, en «øvingsord-

liste» og en «kontrollordliste» med 15 ord i hver.

Deretter legger man bort «kontrollordlisten» - nå er det «øvingsordlisten» som gjelder! De aktuelle barna samles i en liten gruppe, gjerne ikke flere enn fire barn på hver gruppe. Det avsettes 30 minutter hver dag i femten dager til å gjennomgå «dagens ord» som er hentet fra «øvingsordlisten». Det øves på ett ord per dag – hverken flere eller færre!

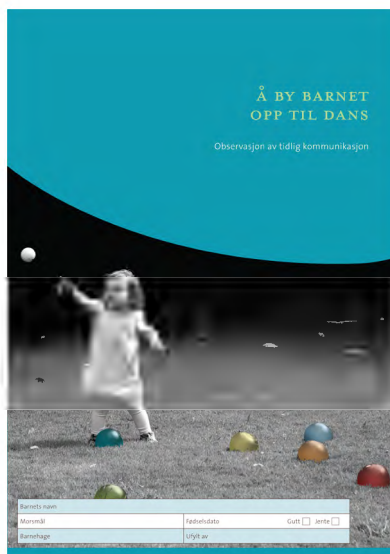
Det er en god ide å benytte tankekart under gjennomgangen av «dagens ord». Det gjelder å være kreativ under gjennomgangen av hva «dagens ord» betyr. Prøv å lete etter enkle måter å tegne ulike aspekter ved ordets betydning, let etter ord som betyr det samme, lek med lydene i ordet og skriv det gjerne ned. Nå er det bare fantasien som setter begrensninger. Erfaringen tilsier at både voksne og barn engasjerer seg så voldsomt i denne prosessen at det er vanskelig å avslutte og gå over på andre aktiviteter.

Når alle de femten ordene er gjennomgått, testes hvert barn på nytt. Ta frem «øvingsordlisten» og test barnet på nytt. Noter svarene og gi poeng. Sammenlign poengene med de poengene barnet fikk da de ble testet med de samme ordene første gang. I de aller fleste tilfeller vil resultatene vise at barna har forbedret poengsummen betydelig. Dette er interessant i seg selv, men det kan vise seg at en enda større overraskelse venter. Ta frem «kontrollordlisten» og test barna også på denne. Det vil vise seg at hvert barn får en langt bedre poengsum ved annen gangs testing enn de hadde fra før. Dette til tross for at de ikke har øvd på de femten ordene i «kontrollordlisten».

Det er vanskelig å forklare hva som har skjedd med barna når de har øvd på «dagens ord», men de aller fleste har blitt mye mer interessert i ord og ordmeninger og de har begynt å bruke språket mer aktivt enn før. Forbausende mange barn forandrer seg fra å være innadvendte til å bli mer sosialt aktive i løpet av de tre ukene tiltaket «Ordstring- 30 ordlisten» varer. Uansett hva forklaringen på de positive forandringene kan være, så er barna blitt mer språklig engasjerte!

«Ordstring- 30 ordlisten» ser ut til å være et tiltak der den voksne lykkes med å by barnet opp til dans. Forbausende mange barn blir en god dansepartner allerede i løpet av de tre ukene tiltaket varer. Det skader allikevel ikke å lage nye ordlister og gjenta tiltaket «Ordstring – 30 ordlisten». Ikke minst gjelder dette for de barna som ikke hadde vesentlig utbytte av første omgang av «Ordstring».

For bestilling av skjemaet: www.danseskjema.no

Å BY BARNET OPP TIL DANS
Frognersesterveien 44b 0776 Oslo
tlf 406 02 623
bestilling@danseskjema.no

©

Materialet er vernet etter åndsverkloven. Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarfremstilling, som utskrift og annen kopiering, eller enhver annen bruk av materialet, bare tillatt når det er hjemlet i lov (kopiering til privat bruk, sitat o.l.) eller etter avtale med Davinas AS (www.davinas.no). Overtredelse er straffbart og kan føre til erstatningskrav.

